

Τοπογραφική αποτύπωση των τειχών της Θεσσαλονίκης

Κωνσταντίνος Τοκμακίδης

Τμήμα Αγρονόμων Τοπογράφων Μηχανικών,
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ελλάδα
ktok@auth.gr

Περίληψη

Τα τείχη της Θεσσαλονίκης είναι ένα από τα σημαντικότερα μνημεία της πόλης. Τα επιμέρους χαρακτηριστικά τους είναι συναρτήσεις του τόπου, του χρόνου, της δομής, της μορφής και της ιστορίας που προσδίδουν στο συγκεκριμένο μνημείο μια ξεχωριστή παρουσία.

Η αρχιτεκτονική τους, οι τεχνικές και κατασκευαστικές δυνατότητες της εποχής, το εργατικό δυναμικό που χρησιμοποιήθηκε, οι φυσικές παράμετροι όπως η τοπογραφία, η μορφολογία και η γεωλογία του εδάφους και πολλοί άλλοι παράγοντες, προσδίδουν γνησιότητα και πρωτοτυπία στο μνημείο που το καθιστούν μοναδικό. Το σύνολο των επεμβάσεων, των επιδράσεων και των αλλαγών που δέχτηκε τόσο στο σχήμα όσο και στη μορφή του, ορίζει την πορεία του στο χρόνο.

Το μνημείο χαρακτηρίζεται από μία ιδιαίτερη ποιότητα που είναι συνάρτηση διάφορων καλλιτεχνικών, κατασκευαστικών, πολιτιστικών και ιδεολογικών ιδιομορφιών που επικρατούν σε κάθε εποχή. Λαμβάνοντας υπόψη μας όλα τα ξεχωριστά χαρακτηριστικά των τειχών της Θεσσαλονίκης και σεβόμενοι τις ιδιαιτερότητες του μνημείου και την ιστορική τους παρουσία στην πόλη εκτελέστηκε μια σειρά εργασιών που οδήγησε στην κατ' αρχάς καταγραφή των τειχών της πόλης μας.

1. Ιστορία της Θεσσαλονίκης

Η πόλη της Θεσσαλονίκης ιδρύθηκε περίπου στα 315 π.Χ., στα πρώτα χρόνια της ελληνιστικής περιόδου. Ιδρυτής της ήταν ο βασιλιάς της Μακεδονίας Κάσσανδρος, που συνένωσε τότε σε μία ενιαία πόλη 26 διάσπαρτες μικρές κόμεις και οικισμούς της περιοχής. Και της έδωσε το όνομα προς τιμήν της συζύγου του και ετεροθαλούς αδελφής του Μ. Αλεξάνδρου, Θεσσαλονίκης.

Από τις πρώτες κιόλας ημέρες της ζωής της η πόλη φιλοξένησε πολλούς εποίκους από τις γύρω αλλά και από μακρινότερες περιοχές που επέδρασαν έντονα στη διαμόρφωση της φυσιογνωμίας της. Υπήρξε το σταυροδρόμι εθνοτήτων και θρησκειών, τα απομεινάρια των οποίων καθρεφτίζονται στα πολυάριθμα μνημεία, που προβάλλουν διάσπαρτα στο ιστορικό της κέντρο.

Όταν η Θεσσαλονίκη μετατράπηκε σε ρωμαϊκή επαρχία άρχισε μία ραγδαία

ανάπτυξη στην πόλη. Ρυμοτομήθηκε με σχέδιο, ενώ μεγάλα και λαμπρά οικοδομήματα, πολλά από τα οποία σώζονται μέχρι σήμερα, κοσμούσαν το κέντρο της. Με την κατασκευή της Εγνατίας οδού, που έωνε το Δυρράχιο με τον Έβρο, η Θεσσαλονίκη αναδείχθηκε σε μεγάλο εμπορικό, πολιτικό και στρατιωτικό κέντρο. Παράλληλα αναπτύχθηκε έντονη κοινωνική, πνευματική και πολιτιστική ζωή με τη διοργάνωση λαμπρών εορταστικών εκδηλώσεων.

Επί της βασιλείας του αυτοκράτορα Θεοδοσίου Α' (379- 395 μ.Χ.), όταν ορίσθηκε ο χριστιανισμός ως επίσημη θρησκεία του κράτους, άρχισε ένας άγριος διωγμός κατά των εθνικών και των αρειανών με αποτέλεσμα να χαθούν πολλές ανθρώπινες ζωές και να καταστραφούν πολλά λαμπρά έργα τέχνης από την εκδικητική μανία.

Στα χρόνια που ακολούθησαν η πόλη γνώρισε τις επιθέσεις πολλών βαρβάρων λαών Ούνων, Οστρογότθων, Αβάρων και Σλάβων, που κατ' επανάληψη την πολιορκήσαν αλλά ποτέ δεν την κατέλαβαν. Έτσι η Θεσσαλονίκη, που είχε ήδη αναδειχθεί δεύτερη σε μέγεθος πόλη του νέου Βυζαντινού κράτους, απέκτησε σιγά σιγά και τη φήμη της ισχυρής και πλούσιας πόλης. Ο πληθυσμός της αυξανόταν από τους εμπόρους που έφθαναν εκεί για να πουλήσουν τα εμπορεύματά τους, αλλά και από τους κατοίκους της υπαίθρου που κουρασμένοι και κυνηγημένοι από τους διάφορους επιδρομείς αναζητούσαν άσυλο σ' αυτήν. Μέχρι τον 8ο αιώνα η Θεσσαλονίκη είχε μετατραπεί σε ένα μεγάλο διοικητικό και επιτελικό κέντρο στον ευρύτερο χώρο της χερσονήσου του Αίμου και αποτελούσε σταθμό στην επικοινωνία Δύσης και Ανατολής.

Κατά τους επόμενους αιώνες επρόκειτο να ακολουθήσει περίοδος αναστατώσεων και καταστροφών. Το 904 μ.Χ. η πόλη δοκίμασε την πρώτη οδυνηρή της εμπειρία. Δέχτηκε την αιφνιδιαστική επίθεση των Σαρακηνών πειρατών υπό τον Λέοντα τον Τριπολίτη. Το καλοκαίρι του 1185 η πόλη πολιορκήθηκε από τους Νορμανδούς. Οι Νορμανδοί, όταν ηττήθηκαν από τα Βυζαντινά στρατεύματα στο Στρυμόνα ποταμό, υποχώρησαν στη Θεσσαλονίκη και το χειμώνα της ίδιας χρονιάς υποχρεώθηκαν να εγκαταλείψουν την πόλη. Το 1204 μ.Χ. η Θεσσαλονίκη ακολούθησε την τύχη ολόκληρης της βυζαντινής αυτοκρατορίας και έπεσε στα χέρια των Φράγκων σταυροφόρων. Την πόλη ανέκτησε στα 1224 ο δεσπότης της Ηπείρου Θεόδωρος Δούκας Κομνηνός. Το 1246 η Θεσσαλονίκη πέρασε στην κυριαρχία του αυτοκράτορα της Νίκαιας Ιωάννη Βατάτση και το 1261 με την ανασύσταση του βυζαντινού κράτους υπάχθηκε και πάλι σ' αυτό.

Μέχρι τα τέλη του 15ου αιώνα η πόλη διήλθε περίοδο γενικής κατάπτωσης. Το λιμάνι της σχεδόν νεκρώθηκε και η εμπορική της κίνηση εξαφανίστηκε. Η Θεσσαλονίκη έδινε την εντύπωση έρημης πόλης και σύμφωνα με ιστορικούς της εποχής δεν πρέπει να αριθμούσε περισσότερους από 6.000 κατοίκους.

Στα 1492 η πόλη άρχισε και πάλι να ζωντανεύει από τα κύματα των Εβραίων μεταναστών που διώχονταν από την Ισπανία και τις γερμανικές χώρες και αναζήτησαν καταφύγιο στη Θεσσαλονίκη. Αργότερα άρχισαν να συρρέουν στην πόλη και πολλοί Τούρκοι αλλά και Έλληνες από την ύπαιθρο και άλλες πόλεις. Η Θεσ-

σαλονίκη άρχισε να αναπτύσσεται και πάλι, απέκτησε την εμπορική της κίνηση και έγινε ξανά μεγάλο οικονομικό μετακομιστικό κέντρο.

Μέχρι το τέλος του 19ου αιώνα η πόλη γνώρισε μία σημαντική άνθιση, αναδείχθηκε σε εμπορικό και ναυτιλιακό κέντρο, μεγάλα έργα κατασκευάστηκαν και ο πληθυσμός της έφθασε τις 120.000 κατοίκους.

Το λιμάνι το 1906

Το 1912 άρχισε ο Α΄ Βαλκανικός πόλεμος. Ο ελληνικός στρατός κατέλαβε τη Θεσσαλονίκη στις 26 Οκτωβρίου 1912, τη στιγμή που έξω από την πόλη έφθαναν τα βουλγαρικά στρατεύματα και διεκδικούσαν επίσης την κυριαρχία σ' αυτήν. Ακολούθησε το 1913 ο Β΄ Βαλκανικός πόλεμος. Με τη συνθήκη του Βουκουρεστίου (10 Αυγούστου 1913) επισφραγίστηκε η ήττα της Βουλγαρίας και η Θεσσαλονίκη ενσωματώθηκε οριστικά στο ελληνικό κράτος.

Με τη λήξη του ελληνοτουρκικού πολέμου του 1919-1922 και τη Μικρασιατική καταστροφή, περισσότεροι από 100.000 πρόσφυγες ήλθαν και εγκαταστάθηκαν στην πόλη, προσθέτοντας νέα προβλήματα, δίνοντας όμως και μία νέα πνοή με τα ήθη και τα έθιμα των Ελλήνων της Μικράς Ασίας.

2. Η ιστορία των τειχών

Τα βυζαντινά τείχη της Θεσσαλονίκης κτίστηκαν, το μεγαλύτερο μέρος, από τους πρώτους αιώνες της χριστιανικής περιόδου. Συμπληρώθηκαν και επισκευάστηκαν μέσα στο πέρασμα των αιώνων της μεσαιωνικής περιόδου. Μετά από κάθε πολιορκία της πόλης από τους βαρβάρους, οι αυτοκράτορες φρόντιζαν πάντοτε να επισκευάζουν τα τείχη. Τα γιγάντια αυτά τείχη της Θεσσαλονίκης, έσωσαν την πόλη από τις βαρβαρικές επιδρομές. Ανατολικά και νοτιοδυτικά η πόλη ασφαλιζεται από δύο χείμαρρους, οι οποίοι κατέρχονται από την ακρόπολη και των οποίων οι βαθύτατες κοίτες, ως τάφροι, καθιστούσαν πιο απότομο το ύψος των τειχών. Στην κορυφή του βουνού υπήρχε και ένας άλλος εσωτερικός περίβολος, ο οποίος σχημάτιζε την ακρόπολη και σώζεται μέχρι σήμερα. Αυτός ο περίβολος σφραγίζεται

στο βόρειο άκρο από ένα ισχυρό φρούριο, το Επταπύργιο ή Γεντικουλέ, γιατί τον περίβολο υπερασπίζουν επτά πύργοι, όπως το Επταπύργιο της Κωνσταντινούπολης. Προς το μέρος της θάλασσας, περιέτρεχε την πόλη το τείχος, το οποίο βρεχόταν από την θάλασσα. Σε πολλά μέρη μπορούσαν να αγκυροβολήσουν ασφαλή τα πλοία, προς το δυτικό, μάλιστα, μέρος είχε κατασκευαστεί ασφαλέστατος εσωτερικός λιμένας.

Το Επταπύργιο στις αρχές του 20^{ου} αιώνα

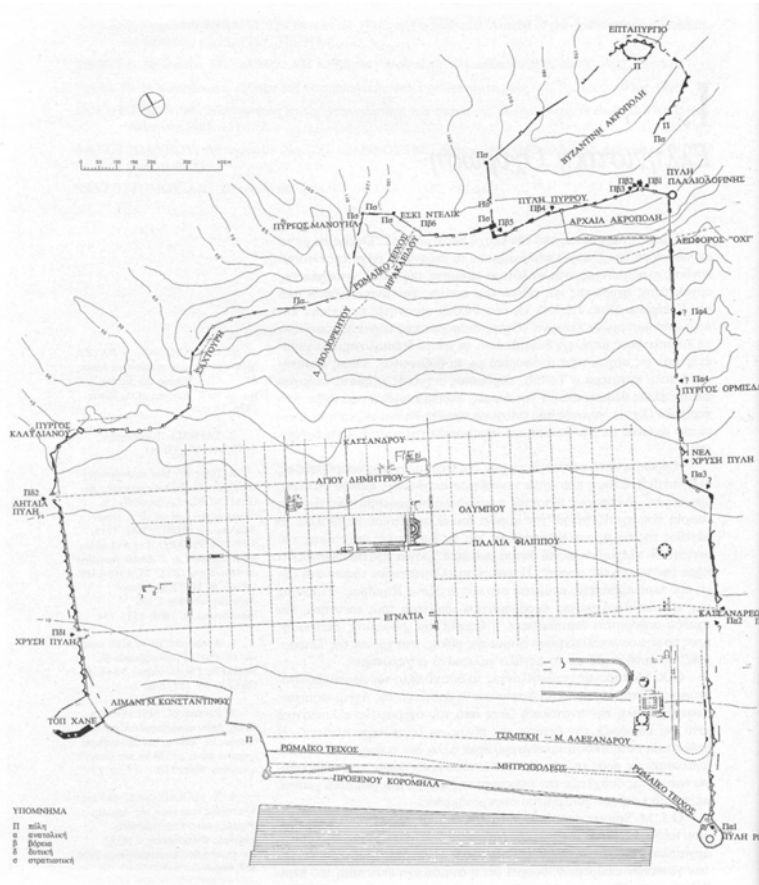
Ο Κάσσανδρος έδωσε μεγάλη σημασία στη νεοϊδρυθείσα πόλη και την οχύρωσε συστηματικά, σύμφωνα με τους αμυντικούς οικοδομικούς κανόνες της εποχής του. Τα τείχη της Θεσσαλονίκης εγκαταλείφθηκαν για έναν περίπου αιώνα μετά τη ρωμαϊκή κατάκτηση. Γύρω στα μέσα του 1^{ου} αιώνα π.Χ., οι κάτοικοι της πόλης, κάτω από την απειλή εχθρικών εισβολών, επιδιόρθωσαν τα παραμελημένα τείχη, προκειμένου να βρουν καταφύγιο σε περίπτωση ανάγκης.

Από τον 6^ο μέχρι τον 9^ο αιώνα οι Βάρβαροι λεηλατούσαν τον αγροτικό πληθυσμό της περιοχής, οι κάτοικοι της πόλης, όμως, έμεναν προστατευμένοι μέσα στα πελώρια και καλοδιατηρημένα τείχη της Θεσσαλονίκης.

Η κατάληψη της πόλης το 904 μ.Χ., από τους Σαρακηνούς οφείλεται κυρίως στην εγκατάλειψη των τειχών, που με τα χρόνια είχαν αδυνατίσει σε πολλά σημεία.

Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας οι επιδιορθώσεις των τειχών ήταν πρόχειρες και άτεχνες. Ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε στην κατασκευή τριών πύργων: του σημερινού Λευκού Πύργου, του Πύργου της Αλύσεως, στη θέση του βυζαντινού Τριγωνίου και σημερινού Πυροβολείου, οι οποίοι έγιναν αμέσως μετά την τουρκική κατάκτηση, και ενός πύργου στο Επταπύργιο Φρούριο της Ακρόπολης, ο οποίος έγινε, σύμφωνα με τουρκική επιγραφή, το 1431.

Λίγα χρόνια πριν την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης, το 1912, οι Τούρκοι, προκειμένου να δώσουν «αέρα», στην πόλη κατεδάφισαν ορισμένα μέρη των τει-

Τοπογραφικός χάρτης της Θεσσαλονίκης

Η Θεσσαλονίκη κατά τους βυζαντινούς χρόνους

χών, μάλιστα κατεδάφισαν ολόκληρο το παραθαλάσσιο τείχος. Τα εναπομείναντα τείχη της Θεσσαλονίκης είναι αρκούντως εκτεταμένα, ώστε να προσδίδουν στην πόλη γραφικό ύψος. Από το 1912 μέχρι σήμερα υπέστησαν υποβάθμιση της ποιότητάς τους ως μνημείο, διάσπαση της ενότητας ως σύνολο, παρεμπόδιση προσβάσεων, σε συνδυασμό με την απώλεια ζωτικού χώρου γύρω από αυτά.

Τα τείχη κηρύχθηκαν ιστορικά διατηρητέα μνημεία το 1961 και το 1989 χαρακτηρίστηκαν Μνημείο Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς από την UNESCO.

3. Η αρχιτεκτονική περιγραφή των τειχών

Τα τείχη της Θεσσαλονίκης αποτελούν σημαντικό τμήμα οχύρωσης της βυζαντινής πόλης με μοναδική αρχαιολογική, αρχιτεκτονική και καλλιτεχνική σημασία. Εξετάζοντας τα, παρατηρούμε ότι έχουν σχήμα τραπεζίου και η περίμετρος τους ήταν περίπου 7 χιλιόμετρα, σήμερα όμως έχουν περιοριστεί σε 3 χιλιόμετρα. Το ύψος τους κυμαίνεται από 8,30 μέτρα έως 10,50 μέτρα. Είναι χτισμένα με πέτρες και κονίαμα, αλλά και με επαναλαμβανόμενες σειρές από πλατιές οριζόντιες ζώνες από τούβλα που αυξάνουν τη στερεότητα τους και λειαίνουν τις επιφάνειες.

Σε μερικά τμήματα εκτός από τις ζώνες με τούβλα υπάρχουν και επαναλαμβανόμενα τυφλά τόξα πλινθόκτιστα, ενώ αλλού ολόκληρη η κατασκευή είναι με τούβλα. Σε ορισμένες περιπτώσεις αυτά διακοσμούνται με σταυρούς, ήλιους, πυροστρόβιλους κα. Την περίοδο της Τουρκοκρατίας οικοδομήθηκε μέρος των τειχών με απλούς πλίνθους.

Κύρια όψη μέρους των τειχών

Σε κάποια σημεία σώζεται ένα μικρό μέρος του τείχους σε απόσταση 4-6 μέτρων από το βασικό τείχος και ονομάζεται προτείχισμα. Το προτείχισμα διευκόλυ-

νε τους πολιορκούμενους καθώς ήταν δύσκολη η προσβολή από τις πολιορκητικές μηχανές, μπροστά από αυτό υπήρχε τάφρος με νερό. Από τους πύργους σώζονται περίπου οι 60. Όλοι έχουν τετράγωνη διατομή εκτός από τον Λευκό Πύργο και το πύργο Τριγωνίου. Αυτοί οι δύο θεωρούνται χτίσματα του 15ου αιώνα και έχουν χτιστεί πάνω σε παλαιότερους πύργους.

Από την εποχή του Κασσάνδρου γνωρίζουμε ανάπτυγμα τείχους, μήκους 30 μέτρων, στο ακραίο βόρειο τμήμα της ανατολικής πλευράς. Κατά την τελευταία περίοδο του μακεδονικού βασιλείου, ο αρχικός περίβολος ενισχύθηκε με ένα προσθετο λιθόκτιστο τείχος σε επαφή με το προηγούμενο από την εξωτερική πλευρά. Την ίδια εποχή, πιθανόν, επεκτάθηκε ο περίβολος προς τα νότια, για να προσεγγίσει τη θάλασσα και να συμπεριλάβει τις εκτός των τειχών δομημένες περιοχές. Τα τείχη δημιουργήθηκαν από αρχαία συντρίμια και αρχαία μάρμαρα. Ενώ οι μεταγενέστερες βυζαντινές επισκευές έχουν την χαρακτηριστική οικοδομία των βυζαντινών κτιρίων, με λίθους και πλίνθους.

Το ανατολικό τείχος από βορειοανατολικά στις αρχές του 20^{ου} αιώνα

Στα τέλη του 3^{ου} αιώνα τα τείχη της πόλης παρουσίαζαν εξαιρετική ποικιλία, ως προς τα υλικά, τους τρόπους δομής και κυρίως, ως προς το σύστημα οχυρωματικής τέχνης. Στο πρώτο μισό του 4^{ου} αιώνα ενισχύθηκαν τα μεταπύργια τμήματα, σε ολόκληρη την περίμετρο, με πρόσθετους πύργους ή καλύτερα με συμπαγείς περίβολους. Στο δεύτερο μισό του 4^{ου} αιώνα επιχειρείται μία ενίσχυση του περιβόλου, μεγάλης κλίμακας, με ένα δεύτερο τείχος, σε επαφή με την εσωτερική παρειά των μεταπυργίων. Έτσι στα τέλη του 4^{ου} αιώνα, το πιο ευάλωτο τμήμα του περιβόλου ήταν το δυτικό, το οποίο ενισχύθηκε στη συνέχεια από τον Θεοδόσιο Α΄, δυστυχώς όμως, δεν ολοκληρώθηκε. Στις αρχές του 5^{ου} αιώνα, τα πλέον ισχυρά τμήματα του περιβόλου ήταν τα πεδινά τείχη, από τις δύο πλευρές της πόλης ως το ύψος της οδού Αγίου Δημητρίου, που είχε ήδη κατασκευαστεί το προτείχισμα.

Η ενίσχυση του περιβόλου έγινε, επίσης, με το δεύτερο τείχος, το οποίο ακολουθεί σε επαφή τις εσοχές και εξοχές του αρχαιότερου ρωμαϊκού, από την εξωτερική πλευρά, με αποτέλεσμα να προκύπτουν μεγαλύτεροι ορθογώνιοι πύργοι και πολλά μικρότερα μεσοπύργια. Οψιμότερο έργο αυτής της μακράς περιόδου θεωρείται το βόρειο τείχος του περιβόλου με τους μεγάλους πλίνθινους σταυρούς και τις ολόπλινθες κατασκευές στις γωνίες των πύργων.

4. Τα προσφυγικά της Άνω Πόλης

Όπως προαναφέραμε, μετά τη Μικρασιατική καταστροφή χιλιάδες πρόσφυγες κινούνται προς τη Θεσσαλονίκη και έτσι η ανάγκη για στέγασή τους δημιουργεί προβλήματα στην πόλη που ζητούν άμεσα λύση. Γι αυτό το λόγο δόθηκαν στους πρόσφυγες χέρσες εκτάσεις και μεγάλο μέρος των ακάλυπτων χώρων, κυρίως κατά μήκος των τειχών, εσωτερικά και εξωτερικά. Οι νέοι κάτοικοι της περιοχής εκμεταλλεύτηκαν την υπάρχουσα κατασκευή των τειχών κτίζοντας σε επαφή με αυτά. Τα σπίτια κατασκευάστηκαν με ευτελή υλικά, είναι κυρίως ισόγεια και περιλάμβαναν μικρούς αύλειους χώρους.

Προσφυγικό σπίτι σε επαφή με το τείχος

Το χαμηλό οικονομικό επίπεδο των κατοίκων, το μικρό μέγεθος και η άσχημη κατάσταση των κτιρίων, η δύσκολη προσπέλαση του χώρου, αλλά και το ρυμοτομικό σχέδιο του 1933 που προέβλεπε αλλαγές στη ρυμοτομία και διανοίξεις δρόμων αποτέλεσαν αίτια εγκατάλειψης των κτιρίων. Το φαινόμενο της εγκατάλειψης εντείνεται μετά τον καταστροφικό σεισμό του 1978.

Κατά καιρούς έχουν γίνει προσπάθειες από την πολιτεία για την αντιμετώπιση των προβλημάτων χωρίς πάντα θετικά αποτελέσματα. Το 1998 πραγματοποιήθηκε

μια μελέτη από το τότε Υπουργείο Μακεδονίας-Θράκης που αφορούσε την περικάστρια ζώνη που ανήκει στο Δήμο Θεσσαλονίκης, δηλαδή τα κτίσματα από την εσωτερική πλευρά των τειχών. Η μελέτη περιλαμβάνει καταγραφή της υπάρχουσας κατάστασης και αξιολόγηση των κτισμάτων που έγκειται τόσο στην κατάσταση κατασκευής, όσο και στα υπάρχοντα τυπολογικά, μορφολογικά και αρχιτεκτονικά στοιχεία τους. Τα παραπάνω γίνανε λαμβάνοντας υπόψη στοιχεία που αφορούν σε καθαρά επιστημονικούς, ιστορικούς και εκπαιδευτικούς λόγους και με δεδομένο ότι τα τείχη αποτελούν ένα σημαντικό μνημείο που πρέπει να είναι επισκέψιμο, να μπορεί να μελετηθεί και να μπορεί να επισκευαστεί όπου χρειάζεται. Επομένως υπάρχει η ανάγκη εξασφάλισης κοινόχρηστων χώρων τόσο για τα παραπάνω όσο και για την εξυπηρέτηση των κατοίκων. Ωστόσο η μελέτη δεν εγκρίνεται. Έτσι το 2002 συντάσσεται τοπογραφικό διάγραμμα στο οποίο φαίνονται τα κτίσματα με βάση το βαθμό διατήρησής τους, όμως για τα κτίσματα που βρίσκονται στην περικάστρια ζώνη δεν περιλαμβάνεται αξιολόγηση. Παρόλα αυτά απαλλοτριώνονται κατοικίες αλλά και κατεδαφίζονται κτίρια στην περικάστρια ζώνη.

4. Τοπογραφική αποτύπωση των τειχών της Θεσσαλονίκης

Σήμερα είναι επιστημονικά αποδεδειγμένο ότι, βασική προϋπόθεση για τη μελέτη και εφαρμογή οποιασδήποτε επέμβασης σε μνημείο ή παραδοσιακό σύνολο, αποτελεί η αποτύπωση της υπάρχουσας κατάστασης. Αυτή επιτυγχάνεται με την τοπογραφική αποτύπωση του μνημείου, η οποία πρέπει να παρέχει όλες τις πληροφορίες που είναι απαραίτητες για τη σύνταξη κατόψεων, όψεων, τομών και σχεδίων κατασκευαστικών λεπτομερειών του μνημείου, καθώς επίσης και για τον πλήρη ορισμό της θέσης του μνημείου σε σχέση με την ευρύτερη περιοχή του. Για τους παραπάνω λόγους στις αρχές της δεκαετίας του '80, στα πλαίσια μιας σειράς διπλωματικών εργασιών, ξεκίνησαν οι εργασίες αποτύπωσης των τειχών της Θεσσαλονίκης. Για το σκοπό αυτό μέχρι σήμερα έχουν εκπονηθεί εννιά διπλωματικές εργασίες.

Στην αρχή γίνονταν οι απαραίτητες επαφές με τους ανθρώπους της αρμόδιας εφορείας και η συλλογή ιστορικών πληροφοριών, στη συνέχεια η αναγνώριση της περιοχής αποτελούσε το πρώτο ουσιαστικό βήμα των εργασιών υπαίθρου, την πρώτη επαφή με το μνημείο. Η γνώση της τοποθεσίας και της υπάρχουσας κατάστασης γύρω από το μνημείο συμβάλλει στον καλύτερο και σωστότερο προγραμματισμό των εργασιών που ακολουθούν έτσι ώστε να αποφεύγονται λάθη που οδηγούν σε καθυστερήσεις. Έτσι στην επίσκεψη γίνεται αναγνώριση της ευρύτερης περιοχής, εξετάζοντας τη μορφολογία της περιοχής και την προσβασιμότητα σε αυτή, με σκοπό τον εντοπισμό και την επιλογή των θέσεων ώστε να αποτυπωθεί η περιοχή. Παράλληλα γίνεται εντοπισμός των τριγωνομετρικών σημείων που προϋπήρχαν και θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για εξάρτηση των οδεύσεων, όπως επίσης και η καταγραφή των εμποδίων στον περιβάλλοντα χώρο. Επίσης επιση-

μαίνονται τα αρχιτεκτονικά στοιχεία των τειχών με σκοπό την ορθή ίδρυση του δικτύου ώστε οι κορυφές της όδευσης να τοποθετηθούν σε σημεία που θα διευκολύνουν την αποτύπωση των σημείων λεπτομερειών και των φωτοσταθερών. Η αποτύπωση γίνεται με διάφορες μεθόδους και με την χρήση διαφορετικών οργάνων κατά περίπτωση. Κατά την αναγνώριση του πεδίου και τη σύνταξη των αυτοσχέδιων υπαίθρου, επιλέγονται οι θέσεις των κορυφών του πολυγωνομετρικού δικτύου. Μετά την ίδρυση του πολυγωνομετρικού δικτύου ακολουθούν οι μέτρησεις. Η μέθοδος αποτύπωσης που εφαρμόστηκε είναι αυτή της *αποτύπωσης με πολικές συντεταγμένες*. Μετά την ολοκλήρωση των μετρήσεων ακολουθεί η επίλυση του πολυγωνομετρικού δικτύου στο γραφείο. Παράλληλα με τις τοπογραφικές αποτυπώσεις έγιναν και φωτογραμμετρικές αποτυπώσεις, καθώς και αποτυπώσεις με τριδιάστατο σαρρωτή λέιζερ.

6. Συμπεράσματα – Προτάσεις

Η τοπογραφική αποτύπωση των τειχών της Θεσσαλονίκης αποτέλεσε ερέθισμα για να γνωρίσουμε ένα από τα σημαντικότερα μνημεία της πόλης μας και να μάθουμε στοιχεία από την ιστορία του, αλλά κυρίως μας μύησε στις δυσκολίες που αντιμετωπίζει ο Αγρονόμος και Τοπογράφος Μηχανικός κατά την αποτύπωση Μνημείων που βρίσκονται μέσα σε αστικά κέντρα.

Σε αρκετές περιπτώσεις οι ιδιοκτήτες των προσφυγικών κατοικιών δεν μας επέτρεψαν να εισέλθουμε στις αυλές τους με αποτέλεσμα η αποτύπωση να παρουσιάζει κάποια κενά. Επίσης οι κάτοικοι των προσφυγικών δικαιολογούνται να είναι καχύποπτοι απέναντι στους Μηχανικούς καθώς η πολιτεία ποτέ δεν στάθηκε στα προβλήματα τους, ενώ πάντα ζουν με το φόβο της απαλλοτρίωσης των σπιτιών καθώς δεν υπάρχει ξεκάθαρο νομικό πλαίσιο και πολλές φορές έχουν κατηγορηθεί, ότι με τις παράνομες κατοικίες τους καταστρέφουν την ιστορικότητα του μνημείου.

Τα τείχη της Θεσσαλονίκης είναι το μεγαλύτερο σε έκταση μνημείο της πόλης αλλά ίσως να είναι και το πιο αδικημένο, καθώς σε μεγάλο μέρος τους είναι αναξιποίητο και χωρίς καμία τουριστική υποδομή. Ενώ οι φθορές εξαιτίας του χρόνου, η άναρχη δόμηση του περιβάλλοντος χώρου και η ανθρώπινη παρέμβαση έχουν αλλοιώσει την εικόνα των τειχών και σε πολλές περιπτώσεις τα κατέστρεψαν.

Για την αναβάθμιση της περιοχής των τειχών και για την ανάδειξη της ιστορικότητας της, πρέπει να γίνουν στοχευμένες κινήσεις που θα σέβονται το μνημείο και την παρουσία του για 2000 χρόνια στην περιοχή αλλά και τους κατοίκους των προσφυγικών. Θα πρέπει να συντηρηθούν τα τείχη και να αποκατασταθούν οι ζημιές όπου υπάρχουν. Να κατεδαφιστούν εγκαταλελειμμένα και μισογκρεμισμένα κτίσματα, σε καμία περίπτωση όμως δεν αναφερόμαστε στις προσφυγικές κατοικίες οι οποίες κατά τον τελευταίο αιώνα έχουν δώσει ένα ιδιαίτερο στίγμα στην περιοχή και αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της σύγχρονης ιστορίας της πόλης.

Επίσης θα μπορούσαν να δημιουργηθούν ζώνες πρασίνου και τα τείχη να φωτίζονται κατάλληλα αναδεικνύοντας την ιδιαίτερη αρχιτεκτονική τους. Ένα καλό παράδειγμα ανάδειξης και αξιοποίησης της περιοχής είναι η πολιτιστική γειτονιά του Δήμου Συκεών στη βορειοδυτική πλευρά του τείχους, όπου έχουν δημιουργηθεί καλλιτεχνικά εργαστήρια και χώροι πολιτιστικών εκδηλώσεων.

Η πόλη της Θεσσαλονίκης όπως άλλωστε και ολόκληρη η Ελλάδα διαθέτει χώρους που μαρτυρούν τη μακραίωνη ανθρώπινη δραστηριότητα και κληροδοτεί σε μας την ευθύνη αξιοποίησης και ανάδειξης όλης αυτής της πολιτιστικής κληρονομιάς.